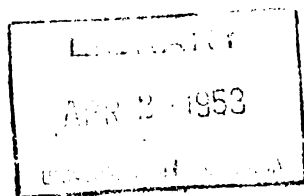

52
L
НАШ ЈЕЗИК

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. IV св. 3-4

БЕОГРАД 1952

САДРЖАЈ

	Страна
1. А. Белић: Око језика и правописа	75
2. М. Стевановић: Неки „спорни“ јекавизми	83
3. М. Павловић: Значење придева с наставком <i>асш</i> и његових варијаната	99
1. П. Ивић: Глагол <i>штожиши</i>	115
5. Милка Ивић: Израз „издржати до краја“.	118
6. И. Јерковић: Неке немачке речи из некадашње Војне Границе	123
7. П. Ивић: Авиони на млазни погон	126
8. Писма уредништва у: Ортопедисати — ортопедисање	
I. Рад. Вукићевић	128
II. И. Стевовић	128
8. Језичке поуке	134

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Наука Републике

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1952

Штампарија и књиговезница Српске академије наука, Космајска бр. 28

ГЛАГОЛ СТОЖИТИ

У Јужнословенском филологу XIX изашао је чланак проф. Николе Радојчића „Члан 14 Душанова законика“, у коме се расправља питање како треба схватити и превести тај члан. Тумачење текста умногоме зависи од значења глагола *стожити*, који се јавља у некима од сачуваних рукописа Законика, међу осталима и у Студеничком, и за који проф. Радојчић сматра да је могао стајати и у оригиналу. А управо-значење тога глагола ствара велике тешкоће проучаваоцима текста овог нашег најзначајнијег правног споменика. Проф. Радојчић изјављује да „у данашњем српском говору те речи нема, и чини се да је већ поодавно изобичајена, јер се од Ходошког рукописа не сретамо с њом у овоме члану Законика“ и додаје: „Мени није ни најмање зазорно признати да ми је тачно значење глагола „*стожити*“ непознато, јер њега не разуме ни један од данашњих најбољих познавалаца старог црквенословенскога језика, А. Вајан (*Vaillant*)“. Проф. Вајан, као што наводи Н. Радојчић, преводи *сшожиши* *сагегер* (= управљати, *administrare*), али, и сам несигуран у овај превод, додаје иза њега знак питања.

Проф. Радојчић даје међутим своју хипотезу и доводи у везу *сшожиши* са *сшог*:

„Ја слутим да је код нас постојао и од именице *сшог* изведен глагол „*стожити*“. У њему би били сједињени појмови скупљања и дизања у вис, значи особине које 14 члан Душанова законика захтева од доброга игумана“.

Као паралелу овоме образовању проф. Радојчић наводи глагол *џласџиши*, изведен од *џласџ* на исти начин.

Проф. Радојчић који није по струци лингвиста већ историчар ограђује се од тога да одлучује о лингвистичким проблемима и констатује: „Сада је на њима [тј. лингвистима]

да утврде порекло ове речи и њено тачно значење“. Мора се, међутим, признати да се језичка страна његовог излагања добро држи. Лингвистички је оправдано претпоставити глагол *сшожиши* (: *сшог*, аналогно односу *пласшиши* : *пласш*), а разумљиво је и могућно и метафорско померање значења од „садевати у стог“ до „подизати нешто, стицати за нешто“. Оваквих метафора које неком глаголу са значењем техничког (или уопште физичког) поступка дају апстрактније значење има у нашем језику много. Да не идемо даље, навешћемо пример самог глагола *подизаши* употребљеног у дефиницији проф. Радојчића. У овом случају тај глагол не значи „премештати из нижег положаја у виши“ већ „чинити нешто напреднијим, снажнијим“ — потпуно паралелно претпостављеном развојном путу значења глагола *сшожиши*.

Најважније је међутим, и то је био повод за писање овога чланка, да глагол *сшожиши* постоји у народном говору. Ово проф. Радојчић није могао знати, јер се реч одиста не помиње у речницима нити, колико је мени познато, у лингвистичким студијама. Утолико ме је више изненадила та реч кад сам је чуо јесенас у Глоговцу, селу на Великој Морави, у близини Светозарева. Глагол у презенту гласи *сшбжшм*, у радн. придеву *сшбжшџо* (у овом говору нема инфинитива, ни дужина иза акцената). Значење је „садевати у стог“:

— *Гџ_ћешџ с_шџм вилама* (= куда ћете с тим...)?

— *Д_ијемо да_сшбжшмо* (= да идемо...).

— *А_гџ_су_ви* (= где су вам...) *Ра̀на и Мѝда* (= Хранислав и Миодраг)?

— *По Кљу́чу* (= назив поља; у том говору се предлог *по* може употребити и на овај начин) *и-џ_дни ошџше да сшбжш*.

Напомињем да је овај крај био у саставу средњевековне немањихке државе. Његово је становништво, додуше, у међувремену углавном смењено, али су насељеници пореклом баш из области које су сачињавале средиште немањихке Србије. Најјаче су заступљене косовско-метохиска и јужноморавска миграциона струја. Постоји и посредна потврда за овакав глагол из једног другог краја у Србији. Збирка речи Живка Стефановића (грађа САН) наводи именицу *сшожило* у значењу

„стожер“ из Књажевца и Заглавка. Овако образовање најлакше је објаснити извођењем од глагола *сшожиши*. О именицама с наставком *-ло* писао је проф. М. Стефановић у Нашем језику, НС I, стр. 180-190. Он наводи велики број оваквих именица изведених од глагола, а са значењем средстава за вршење рада (*дрндало, дувало, кусало, њграло, квџило, кљукало, лџила, мџало* итд.), а, с друге стране, истиче да су образовања оваквих именица од других именица у нашем језику ретка (стр. 190). Врло је вероватно да и *сшожило* у Тимоку долази од глагола *сшожим*, а не непосредно од именице *сшог*. *Сшожило* „стожер“ значило би дакле „предмет помоћу којег се стожи“. Уколико се покаже да се данас у тим крајевима не говори глагол *сшожим*, поменута именица упућује на то да се такав глагол некад и тамо морао говорити.

Постојање овог глагола у изложеном значењу на земљишту Србије потврђује претпоставку др. Радојчића да глагол *сшожиши* у Душановом законуку треба довести у вези с именицом *сшог*. Уједно добија потврду и значење које проф. Радојчић сматра основним за овај глагол. Сама семантичка еволуција до метафорског „подизати нешто, стицати од њега“ је, као што смо већ истакли, потпуно разумљива.

Могло би се поставити питање да ли у данашњем глаголу *сшожим* у Србији треба гледати продужетак живота средњевековног глагола који је ушао у текст Душановог законика или је то новије образовање, настало под истим условима у позније време. Могућне су обе алтернативе, мада предео где се глагол сада употребљава даје више вероватноће првој, али било би како било, постојање овог глагола у народном говору Глоговца доприноси да се разуме нејасни текст члана 14 Душановог законика дајући конкретну илустрацију и жив доказ за гледиште проф. Радојчића.

Павле Ивић